Милан Ковачевић

СПЛИН СУБОТОМ УВЕЧЕ

Налазио сам се у безизлазној ситуацији: био сам очајан, потиштен и ојађен; просто нисам знао шта бих са собом чинио, каквим бих се магичним моћима морао послужити не бих ли прекинуо одвратну зиму, ту неуморну студен која се несхватљиво протегла дубоко у месец април, начињући чак и мај – неподношљиво завијање северног ветра под прозором; брдашца чамотног, гарежју упрљаног градског снега који одбија да се отопи; преовлађујуће мутно сивило; стално цвокотање и укоченост у образима – зиму, укратко, која још не беше прошла, која ме је заточила међу зидове безнађа, продирући чак и у ушушканост мога собичка, продубљујући његову мргодност, не дозвољавајући какву веселију разоноду на отвореном, јер пролеће је, као што рекох, дебело каснило – не својом грешком (ко би нормалан одговорност сваљивао на чедно пролеће?), већ кривицом безочне и горопадне зиме, коју сам, због свега наведеног, омрзнуо готово кафкијански.

Друга ствар коју сам презирао, можда и више од зиме, била је субота – увек иста, млитава, непрекратива провинцијална субота, иза које наилази још безизгледнија недеља; испразно суботње вече у коме човеку несклоном бучном проводу по кафанама не преостаје ништа друго него да бесциљно лута улицама и призива чуда. Радним данима макар сам могао да чекам; суботом, међутим, када се пословне активности обустављају, а поште затварају своје шалтере, унапред је бивало јасно да никакав писани одговор или препоручени пакет неће стићи на моју адресу, да неће уследити никакав телефонски позив, који је могао бити само службене природе, због чега сам крајем седмице западао у индиспонираност; поврх свега, ваљало је рачунати и на зиму: летњу суботу и зимски понедељак некако бих могао отрпети, но комбинација суботе и зиме напросто ме је излуђивала. Читава та тугаљивост опасно ми је ишла на ганглије: закључио сам да се по том питању нешто хитно мора предузети; решио сам да изађем у шетњу, и читаву ствар одлучно преокренем.

На тротоар сам ступио пренут и ошамућен напрасним метеоролошким колебањем. За дивно чудо, ледени ветар беше сасвим утихнуо; спољашња температура била је необично пријатна, ваздух мирисан, опојан: могао се назрети дашак цветања. Помислих како се прилично ретко догађа да ноћ буде у толикој мери топлија од дана; џемпер, рукавице, капа, шал и капут постали су сасвим сувишни, те сам их безбрижно могао одбацити; досетих се да од њих направим подругљиво страшило, и тако сам се упустио у одевање једне отпале гране, забадајући своју творевину у гомилицу снега, која се у следећем тренутку свеједно истопила у чађави испљувак, и заједно са зимом отекла у канализациони одвод. Ако закаснелост сезонских промена није деловала у моју корист, ако су се небеске силе заиста оглушавале о властите законе (а сва је прилика да јесу), утеху сам могао пронаћи у наопакости релације дан–ноћ: уместо да

увече захладни, дешавало се обрнуто – први мрак је доносио отопљење; пупољци, пролеће и толике друге дивне ствари избегле су у вече! Неочекивано откриће ме је одобровољило – једино ми је било криво што ту смицалицу хировите природе нисам прозрео раније: не могавши да појмим нарушивост устаљеног поретка, задојен вековним заблудама о непроменљивости уобичајеног, као и толике друге наивчине, протрећио сам многе лепе вечери.

Кренуо сам према најближој раскрсници; упоредо са недоумицом на коју се страну упутити, синула ми је идеја за игрицу којом бих се могао разонодити. Била би то игра насумичног и непрекидног лутања градом, нека врста лавиринта случајности, имитација жреба судбине: наилазећи на раскрсницу, вољан да занемари вољу и своје (с)кретање препусти ћудљивости паљења и гашења семафора, пешак ће без заустављања и устезања пратити зелена светла – лево или право, право или десно, све у зависности од тога којом страном улице корача. Ако га на раскршћу сачекају два црвена човечуљка, учесник у игри искористиће преосталу опцију хватања кривине, употпуњавајући на тај начин тролепезу могућности (лево-десно-право), јер чекања и оклевања у тумарању не сме бити, баш као што је недопустив повратак истим путем. У безнадним шетњама кроз град, пожељно је описивати савршене кружнице (иако је, дабоме, устројство градских улица из неког разлога правоугаоно и ћошкасто, док од заобљености нема ни трага): једино онај коме би пошло за руком да на концу досегне почетну тачку може бити проглашен победником. Вазда тако бива када је посреди лутање: повратник тријумфује; губитник је осуђен на дијаболичну бесконачност праволинијског или цик-цак кретања.

Пошто је наишао на раскрсницу без семафора, пешак је уочио озбиљне недостатке своје игре, у ходу смишљајући како да их коригује – за то му је била потребна коцкица; како исту нисам имао при руци, из канте за отпатке извукох разнобојне сламчице и одлучих: жута – право, црвена – лево, плава – десно. Тако се играмо сви ми који смо свесни у коликој је мери слободна воља прецењена: избор између путева за које само претпостављамо куда воде не разликује се много од извлачења сламки – исте су шансе да се налети на ћорсокак, једнаки су изгледи за проналазак траженог избављења. Жути траг ме је водио право, право, право... Избио сам на кеј. Прогласих крај игре.

Шеталиште сам затекао преплављено ројевима људи и летећих инсеката: било је дрске дечурлије и предострожних младих родитеља, знојавих џогера и дахтавих паса, безглавих ролераша и вратоломних бициклиста, темпираних прскалица за траву и тучаних канти за керећи измет, блештавих водоскока у мермеру и споменика мадагаскарским композиторима. Комарци су зујали и уједали, кокичари кокали кокице; река се светлуцала уз додатак дречавих декоративних нијанси, док се у бугарску лађу укрцавала зајапурена гомила седокосих западноевропских пензионера, а све то скупа остављало је утисак одвећ живахне и непримерене гунгуле: ни на крај памети ми није било да ћу се у рекордно кратком року горко покајати, неутешно жалећи за господственом мирнећом зиме, која је све време заправо била мој савезник, за разлику од лепљиве врућине лета, тог подмуклог искориститеља, мада није сасвим искључено ни да су се обадва крајносна доба уротила против мене, пролећа, дана... – свега умереног, уравнотеженог и умиреног.

Кад угледах лице старог познаника безмало сам се обрадовао, премда ми беше познато да се ради о искусном гњаватору. Раширених руку, дочекао ме је за промотивним штандом, срдачним речима удворно ми се обраћајући („Легендо, друже стари...“), лажљиву причу започињући. Застао сам из учтивости, у име негдашњег познанства, из поштовања према његовом оцу, који је био мој учитељ; горући у жељи да ме задржи, ужасно је наваљивао: користећи надимак којим ме већ годинама нико не ословљава, вукао ме је за рукав, тапшао по рамену, уносио ми се у фацу: набуситом блебетању упркос (или захваљујући), нисам ухватио ниједну његову реч, али сам зато искористио прилику да подробније осмотрим главату му појаву. У кошчатим цртама лица са запањеношћу сам открио одавно заборављене тикове и гримасе свога уче – набрано чело подигнутих обрва као предзнак исколаченог погледа што пребацује оквир спуштених наочара, у одсудном трену пред објашњење ексклaмативан потез кажипрстом, затим скривени трзај доње усне који се продужава у полуосмех поткрепе – баш као да је подмлађени наставник разредне наставе преда мном демонстрирао извођење некаквог огледа. Степен сличности ме је узнемирио; још у већој мери бејах запрепашћен када сам почео примећивати разлике: ревносна срачунатост синовљева очевом дидактичком лицу одузела је доброћудност, професорску расејаност претварајући у наступ атакујућег убеђивања. Све то ме је навело да се још једном замислим над гнусношћу понављања у природи, питањима програмираности, предодређености и наслеђивања, несталности и непрестаности, континуитета и дисконтинуитета; генетским кодовима што се тегле кроз еоне – нестајући, обмањујући, васкрсавајући... А он, лажовчина, и даље ме је наговарао, носећи маску учитеља, непријатан и неотресив попут крпеља. Шутнуо сам га у Дунав и наставио даље.

Док сам се у хибернацији занимао својим измишљотинама, град је сигурно нарастао за неких двестотињак хиљада становника: овај податак недвосмислено је потврђивала табла са туристичким информацијама, као год и мапа насеља, која је откривала присуство мноштва нових и непознатих улица и грађевина на месту неколицине познатих и старих, укључујући и промену адресе коју сам одувек сматрао својом сопственом (биће да ме због тога послодавци нису могли пронаћи) – она је пренесена на други крај града, тако да више нисам знао где станујем. Осим што су ме учиниле недоступним и одсеченим, све те силне и нагле метаморфозе додатно су успориле и закомпликовале мој повратак на Итаку (под захвалном претпоставком да је досадној особи попут мене уопште дозвољено да се у једној крајње мизерној прилици послужи овако грандиозном метафором – можда и јесте, зашто да не: у одсуству других средстава, из сажаљења, из очаја), која се наједном губила и удаљавала и утапала, да би напослетку посве потонула у време, остављајући ме беспомоћног и дезоријентисаног (ни насумично кретање није се показало претерано корисним).

Као осматрачница и светионик могао ми је послужити једино највижљастији булеварски солитер – изврсно позиционирана лингвистичка кула, у чијем се поткровљу налазила сићушна учионица у коју сам као пионирски полазник курса мађарског језика имао загарантован данонoћни приступ. Требало је само да се попнем до Матилде, замолим је да ми одржи допунски час, и већ следећег тренутка седео сам у школској клупи, оран да савладам многе лекције: млада Матилда без проблема ме је подучила

абецеди и правилном изговору; убрзо затим, наш курс је постао мелодичан – језик је склизнуо у музику (због тога сам се, уосталом, на течај и уписао: да дозовем звуке који би требало да ме врате у митске пределе). И заиста, од свих језика које сам познавао, мађарски је изнедрио најдивнији назив за лето (необновљиво, неодољиво лето панонског детињства), и макар због спознаје тог савршенства вредело га је изучавати. Уплитање у замршене финесе и стицање елоквенције спадали су у обавезан део наставног плана и програма; ипак, мој окоштали мозак имао је силних потешкоћа да се избори са многобројним речима – нисам их могао све запамтити, јер мађарске речи писале су се често као речи других језика, иако су имале крајње неповезано значење или су се сасвим другачије изговарале. Било је неопходно да се моментално раскрсти са тим бесмислицама, како након вечерњих часова не бих сањао да сам написао генијалну песму на језику који не познајем, и како се у пола ноћи не бих будио желећи исту да запишем, а затим, бесповратно расањен, сате провео бдијући у покушају да се сетим оног расплинутог, меког задовољства које свакако није било стварно.

Те вечери, Матилда и ја смо се договорили да започнемо састављање новог језика. Будући крајње сериозна наставница, она је испрва стрепела да је то неизводљиво; као узоран ђак одликаш и умешан језикотворац, уверио сам је да за разлику од конвенционалности пред несавладивостима нема разлога за страх: био би то језик суштински безначајан и безразложан, једино нама битан; језик настао као резултат игре, без претензија на универзалност и употребу у свакодневном споразумевању; језик сачињен удруживањем свих постојећих земаљских речи и стрпљивим одабирањем из тога обиља; језик пробраних, припитомљених речи које милују усне и уз непца најдивније приањају, раскошних речи које се уз беспрекидну гипкост нижу у реченице, и попут класја на ветру лелујају... Таман се бејасмо усагласили око граматичких и правописних начела – тог скелета чије бисмо дупље и зглобове доцније употпунили утробом лексике и мишићним ткивом синтаксе – када нас је прекинуо страховит блесак: на стадиону су засијали рефлектори, публика је заурлала; зимска пауза је прекинута, првенство се настављало – почињала је утакмица која је могла одлучити исход шампионске трке!

Читава деценија је исцурела откако сам последњи пут био на стадиону, силно сам се ужелео фудбала – зар сам те кључне вечери себи могао дозволити да пропустим судбоносни меч? Изашао сам на кров зграде; одатле се пружао изузетан видик – перспектива готово нестварна: лампама и наочарима двоструко застакљена, рефлекторска светлост ноћ је затворила у кликер, чинећи је прозирном и глатком; стадион је личио на обасјану куполу од кристала, на једну од оних прекрасних божићних играчкица са непомућеним пејзажима у чаши, чија идиличност мућкањем постаје израженија. Комотно сам могао пратити кретање лопте и резултата, али играче нисам распознавао, играче: ненавикнут да премошћава раздаљине, мој кратковиди поглед није допирао до бројева на дресовима; изузимајући непоуздано нагађање према позиционом распореду, није било могуће установити за коју се стартну поставу определио тренер, ко су именом, презименом и стасом били истакнути појединци у црвено-белом. Да бих то сазнао, морао сам се преместити на трибине; будући да нисам имао карту нити стрпљења да чекам у реду пред благајном и трпим претресања приликом уласка, није ми преостајало ништа друго него да се у маниру летеће веверице са капе солитера

пребацим право на врх трибинске надстрешнице, одатле уочавајући упражњено седиште на које бих се могао сместити.

Када сам се спустио и приближио, бејах у великој мери разочаран – све је деловало далеко ружније, представа је изгубила на уверљивости: централни бекови били су матори и угојени, нападачи су престали да трче; удесетостручујући грешке у додавањима, везњаци су противнику отварали контре; супарничка екипа, међутим, није имала амбиције да постигне гол – задовољни минималном предношћу, они су лопту сместа испуцавали ван игре, захтевајући медицинску помоћ, по расквашеном и блатњавом терену бесконачно се излежавајући; препирући се ко је од фудбалера главни кривац за све изгледнији пораз, публика је псовала, негодовала и звиждала, док домаћи тренер, упркос вођству гостију, није намеравао да изврши ниједну измену. Мимо терена затекао сам недопадљивост једнако туробну и оронулу: градски стадион прљав и запуштен, парфимисан запахом урина; еродирано гледалиште, трибине склоне урушавању; опушци, срча, љуске семенки, изгужване новинске странице и остаци експлодираних петарди расути свуд унаоколо. Бесан због пропуштене прилике за изједначење, један одурни надувенко сврсисходно ми је саопштио да дебело нисам у праву када тврдим да естетика посете фудбалској утакмици егзистира независно од исхода меча: оно што превиђам – самоуверено је уствpдио, смотавајући пљугу и посежући за упаљачем – јесу страсти и емоције које произилазе из размера датих према примљеним головима. Упркос диму убалављене цигарете, који ми је примитивни сабеседник непрекидно дувао у лице, остао сам доследан схватању да је лепота садржана у појединостима (питајте фото-репортера и најближе дете, посебно ако носи наочари).

Један другачији дим, међутим, почињао је да ужасава сва моја чула: из лимених оџака што су израњали дуж обода северне трибине куљао је облак роштиљског смрада. Закашљан и згађен, сузних, нагризених очију, сместа појурих да се обрачунам са власником ћевабџинице: тај гнусни, загорели киоск није испуњавао ни минимум санитарних стандарда; као безбедносна претња и стадионско ругло, он је одавно морао бити порушен, а уместо њега подигнута цветна пијаца – *virágpiac* са садницама, лековитим биљем, пролећним пупољцима и опремом за хортикултуру: панонска Аркадија не би смела да заудара на пљескавице и канализацију, њене вртове потребно је испунити вишњама, љуљашкама и ораховим стаблима. Наравно, локал је био омиљен, претрпан гладним стомацима који су ишчекивали своје наруџбине; ваљало је крчити пут кроз гужву. Хитао сам да се објасним са газдом, којег никако нисам успевао да пронађем; успут ме је један неспретњаковић нафиловао мајонезом и црним луком, поклањајући ми ради искупљења чашу синтетичке лимунаде са ледом и украсном сламком. Да сам сламчицама својевремено доделио другачије боје, ништа од овога се не би десило – непромишљено сам се послужио основним тоновима, скорелим мрљама већ етаблираног спектра. Наставио сам са завиривањем и распитивањем; упутили су ме у кухињу: међу заузетим особљем, авај, нико се није трудио да ме саслуша – све је пштало од прчкања и печења. Нешто је кврцнуло, и букнуло, и севнуло; пожурих напоље, но пролаз беше непроходан: пламен је прогутао довратак. Поново сам се нашао у ситуацији без излаза, овога пута окружен ватром и тамним димом, усред пожара у коме сам изгорео.